

Nr 172.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till beredskapskurser i mjölkning m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, uppkomna frågor om medelsanvisning för anordnande av fortbildningskurser för mejeripersonal och utbildningskurser i mjölkning samt anför härom följande.

Fortbildningskurser för mejeripersonal.

Å riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisades under nionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 98,000 kronor till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser. Av anslaget avsågs ett belopp av 10,000 kronor skola disponeras för anordnande av fortbildningskurser för

mejeripersonal under de villkor, som finnas angivna i kungörelsen den 19 december 1930 (nr 433) angående statsunderstöd till dylika kurser. I enlighet med den vid 1939 års urtima riksdag behandlade besparingspropositionen, nr 79, har emellertid Kungl. Maj:t den 30 december 1939 föreskrivit, att av anslaget 40,000 kronor — däri inbegripet det för omförmälda kurser avsedda beloppet — icke må tagas i anspråk under innevarande budgetår.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av lantbruksstyrelsen med utlåtande den 5 februari 1940 jämte yttrande av statens livsmedelskommission överlämnad ansökning har *svenska mejeriernas riksförening u. p. a.* — med hänsyn till behovet vid mobilisering av reservpersonal vid mejerierna och angelägenheten att bereda möjlighet till utbildning av sådan personal — hemställt, att till elever vid fortbildningskurser för mejeripersonal, som anordnas i enlighet med kungörelsen den 19 december 1930 (nr 433), finge antagas jämväl personer, som icke vore anställda såsom tillverkare av smör eller ost.

Statens livsmedelskommission har tillstyrkt riksföreningens förslag för den tid nuvarande krisförhållanden rådde.

Lantbruksstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

För att fylla den brist på arbetskraft, som vid en eventuell allmän mobilisering kunde komma att uppstå vid mejerierna, torde det vara nödvändigt, att åtgärder redan nu vidtagas för anskaffande och utbildande av erforderlig reservarbetskraft. Denna reservpersonal torde, såsom riksföreningen anfört, lämpligen kunna utgöras av dels sådana icke värnpliktiga män, som tidigare varit anställda i mejeriyrket, dels ock kvinnor, som erhållit viss mejeribildning. Även andra personer, som, utan att ha varit omedelbart knutna till mejeriyrket, dock haft viss beröring med mejerihanteringen, till exempel mjölkbedömare, torde i förevarande avseende tänkas kunna komma ifråga.

Sagda reservarbetskraft torde emellertid vara i behov av viss utbildning, vilken, enligt lantbruksstyrelsens förmenande, lämpligen kunde meddelas vid de statsunderstödda fortbildningskurserna för mejeripersonal. Lantbruksstyrelsen får därför tillstyrka riksföreningens förslag, att till elever i de statsunderstödda fortbildningskurserna för mejeripersonal må kunna antagas — förutom personal anställd såsom tillverkare av smör eller ost — personer, som varit anställda inom mejeriyrket, ävensom andra personer, som befinnas därtill lämpade.

Kostnaderna för en kortare fortbildningskurs uppgå i allmänhet till 1,000 à 1,500 kronor eller i medeltal till 1,200 kronor. Då minst 20 sådana kurser behöva anordnas, skulle det erforderliga anslagsbehovet för ifrågavarande undervisningskurser bli lägst 24,000 kronor.

Under återopande av det anförda har lantbruksstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte *dels* medgiva, att till statsunderstödd fortbildningskurs för mejeripersonal, som anordnades i enlighet med kungörelsen den 19 december 1930 (nr 433), tills vidare finge antagas jämväl personer, vilka antingen varit anställda inom mejeriyrket eller ock kunde anses lämpade såsom biträden vid produkttillverkningen inom mejerierna, *dels ock* av tillgängliga medel för anordnande av fortbildningskurser för mejeripersonal anvisa ett belopp av 24,000 kronor.

I remissutlåtande den 23 februari 1940 har *statskontoret* avstyrkt lantbruksstyrelsens hemställan om medelsanvisning.

Utbildningskurser i mjölkning.

I skrivelse den 15 januari 1940, varöver infordrade utlåtanden avgivits den 10 februari 1940 av statskontoret och den 1 mars 1940 av statens livsmedelskommission, har *lantbruksstyrelsen*, bland annat, anhållit om anvisande av 98,300 kronor för anordnande av beredskapskurser i mjölkning. Till stöd för denna hemställan har styrelsen anfört i huvudsak följande.

Genom de inkallelser till militärtjänstgöring, som under rådande utrikespolitiska läge ägt rum, har tillgången på arbetskraft vid jordbruket väsentligt minskats, och därest dessa inkallelser skulle komma att få ännu större omfattning torde med all säkerhet en avsevärd brist på arbetskraft uppstå inom jordbruket. Den reservarbetskraft som kan ifrågakomma för fyllande av denna brist bör beredas tillfälle till erforderlig utbildning genom anordnande av särskilda kurser i landets olika delar. Dessa kurser, vilkas anordnande lämpligen bör omhändervhas av hushållningssällskapen, skola bland annat ha avseende å utbildning i hand- och maskinmjölkning. Såsom instruktörer vid kurserna torde lämpligen kunna tjänstgöra hushållningssällskapens konsulenter och vandringsrättare, vid mjölkningsmaskinbolagen anställd personal, ladugårdsföreståndare o. s. v. Lantbruksstyrelsen räknar med att kurserna anordnas antingen såsom längre kurser omfattande 6—10 dagar eller ock såsom kortare kurser om 2—3 dagar. Kurserna kunna lämpligen ordnas så, att deltagarna den första eller vid tre-dagarskurs de två första dagarna erhålla instruktioner och undervisning i mjölkning, varefter de på hemgårdarna eller andra egendomar få delta i det dagliga mjölkningsarbetet och på så sätt erhålla erforderlig övning i mjölkningen. Efter två veckor skulle deltagarna åter samlas för ytterligare undervisning. Kursen kunde i samband härmed lämpligen avslutas med tävlan i mjölkning.

I varje kurs böra högst 10 elever samtidigt erhålla utbildning. Kostnader för mjölkningskurserna ha beräknats till 20 å 25 kronor för kursdag. Under förutsättning att inom varje hushållningssällskaps område anordnas 10 en-veckas kurser med 8 deltagare i varje kurs och 10 tre-dagars kurser med 10 deltagare i varje kurs skulle kostnaden för kurserna uppgå till (39,000 + 19,500 =) 58,500 kronor. För att underlätta för personer i knappa ekonomiska omständigheter att delta i kurserna bör bidrag till täckande av hushållningssällskapens utgifter för kost och logi under kursen utgå med 2 kronor för varje elev och dag. Därest halva antalet deltagare i tre-dagars kurserna beräknas kunna ha och intaga sina måltider i hemmet under pågående kurs ha kostnaderna i nu förevarande avseende upptagits till 32,760 kronor. Slutligen hör genom hushållningssällskapens försorg för kontrollassistenter anordnas särskilda tre-dagars instruktionskurser i maskinmjölkning. Under förutsättning att inom varje hushållningssällskaps område anordnas 52 kurser och att minst 10 assistenter delta i varje kurs skulle kostnaderna belöpa sig till 7,020 kronor. Sammanlagda kostnaderna för de föreslagna mjölkningskurserna skulle sålunda uppgå till (58,500 + 32,760 + 7,020 =) i runt tal 98,300 kronor.

Statskontoret har yttrat väsentligen följande.

Av utredningen i ärendet har statskontoret icke blivit övertygat om att de av lantbruksstyrelsen i föreliggande framställning föreslagna beredskapskurserna i hand- och maskinmjölkning m. m. skulle vara av någon mera avsevärd betydelse för lösandet av problemet om jordbrukets tillgodoseende med

arbetskraft. Ej heller torde med hänsyn till kursernas korta varaktighet någon mera väsentlig behållning kunna erhållas av de personer, som deltaga i desamma. Statskontoret kan för övrigt, även om anordnandet av dylika kurser skulle kunna antagas medföra viss nytta för jordbruket, icke finna det påkallat, att desamma understödjas med statsmedel. Enligt ämbetsverkets mening äro nämligen jordbrukarna, vilka skulle ha det omedelbara gagnet av kurserna i fråga, själva närmast att bära de därmed förbundna kostnaderna. Därest statsverket skulle ikläda sig utgifter för dylika beredskapskurser avseende jordbruket, torde det dessutom kunna befaras, att även företrädarna för andra näringsgrenar, vilka kunde anses lida men genom inkallelserna till militärtjänstgöring, skulle resa anspråk på statsbidrag för enahanda ändamål. Slutligen vill statskontoret erinra, att de två anslag, vilka i mån av medelstillgång skulle kunna anlitas till täckande av ifrågakommande kostnader, nämligen *dels* reservationsanslaget till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser, *dels ock* anslaget till Undervisning och studieresor för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor, i årets statsverksproposition föreslagits skola nedsättas från i riksstaten för innevarande budgetår upptagna belopp å respektive 98,000 och 134,000 kronor till 54,000 kronor, respektive 79,800 kronor. Med hänsyn till vad sålunda blivit anfört får statskontoret avstyrka bifall till förevarande framställning.

Beträffande detaljerna i lantbruksstyrelsens förslag har statskontoret icke kunnat undgå att finna, att styrelsen beräknat utgifterna för omnämnda kurser i hand- och maskinmjölkning väl högt. Kostnaderna för varje kursdag har av styrelsen uppskattats till 25 kronor. Enligt vad som under hand inhämtats, är detta belopp väsentligen avsett till arvode åt instruktör. Styrelsen har förutsatt, att såsom instruktörer skulle kunna anlitas, bland andra, hushållningssällskapens konsulenter och vandringsrättare. Då till dessa befattningshavare icke torde böra utgå särskild ersättning för medverkan vid ifrågakommande kurser och då de personer, som i övrigt kunna tänkas bli anlidade såsom instruktörer — exempelvis ladugårdsföreståndare och vid mjölkningssmaskinbolagen anställda befattningshavare — icke rimligen böra tillerkännas så höga dagarvoden som 20 à 25 kronor, lär det av lantbruksstyrelsen beräknade, totala kostnadsbeloppet kunna betydligt reduceras. Statskontoret anser det vidare icke kunna ifrågakomma, att, såsom lantbruksstyrelsens förordat, hushållningssällskapen icke skulle lämna bidrag till omhandlade kursverksamhet. Enligt statskontorets mening höra — för den händelse föreliggande framställning vinner tillmötesgående — hushållningssällskapen åläggas att bidra till verksamhetens uppehållande med belopp, motsvarande minst hälften av kostnaderna.

Statens livsmedelskommission, som efter samråd med arbetsmarknadskommissionen tillstyrkt bifall till lantbruksstyrelsens framställning, har beträffande behovet av ifrågakommande kursverksamhet samt densammans planläggning anfört huvudsakligen följande.

Livsmedelskommissionen kan för sin del icke dela statskontorets uppfattning, att ifrågakommande kurser icke skulle få någon nämnvärd betydelse för jordbruket. Visserligen kunna kursdeltagarna på den föreslagna korta utbildningstiden icke förvärva den färdighet i skötsel av olika maskiner och i handmjölkning m. m., som skulle varit önskvärd, men de få dock sådan kännedom om ifrågakommande jordbruksmaskinens skötsel och annat jordbruksarbets utförande, att de icke stå handfallna, om de vid allmän mobilisering måste ersätta den ordinarie arbetskraften i jordbruket. Med hänsyn

till nödvändigheten av att kunna hålla jordbruksproduktionen vid så hög nivå som möjligt, särskilt om landet skulle bli indraget i krig, synes tvärt om lantbruksstyrelsens föreliggande förslag att genom den ifrågasatta kursverksamheten utbilda arbetsreserver för jordbruket vara synnerligen välbetänkt. Detta icke minst från den synpunkten, att folkförsörjningen i dylikt fall kan bli i mycket stor utsträckning beroende av den inhemska produktionen av livsmedel.

Förslaget, att kursverksamheten bör handhavas av hushållningssällskapen, finner kommissionen lämpligt, enär sällskapen redan tidigare anordna utbildningskurser av olika slag och därför ha viss erfarenhet av dylik verksamhet. Därjämte torde sällskapens tjänstemän i stor utsträckning kunna deltaga i planläggningen av kurserna och tjänstgöra som instruktörer, vilket borgar för att bästa möjliga resultat skall kunna uppnås.

Antalet olika kurser bör icke bindas för varje sällskap, enär ett färre antal än lantbruksstyrelsen räknat med kan vara till fyllest inom mindre hushållningssällskaps områden, medan ett större antal kan vara erforderligt inom andra sällskap.

I fråga om finansieringen av kursverksamheten har livsmedelskommissionen yttrat följande.

Kommissionen delar i avseende å verksamhetens finansiering lantbruksstyrelsens uppfattning att kostnaderna böra kunna helt bestridas med statsmedel. Hushållningssällskapens ekonomiska ställning är nämligen i allmänhet sådan, att sällskapen icke utan menlig inverkan på deras övriga verksamhet kunna belastas med utgifter för nya ändamål.

Statskontoret har framhållit, att ifrågavarande verksamhet vore av sådan betydelse för jordbrukarna, att dessa själva borde bidraga härtill. Även om många jordbrukare sannolikt skulle vara villiga härtill, finnes knappast något gemensamt organ för jordbrukarna, som kan bekosta kurserna, och det synes orimligt att begära, att de enskilda kursvärdarna skola bära hela kostnaden. Då härtill kommer, att jordbruksproduktionens uppehållande vid möjligast hög nivå under allmän mobilisering kan betraktas som en hela befolkningens angelägenhet, synes det väl motiverat, att statsmedel ställas till förfogande för ändamålet. I samband härmed kan påpekas, att åtskilliga kurser för utbildande av arbetsreserver inom andra produktionsområden i en nära framtid äro avsedda att anordnas genom arbetsmarknadskommissionens försorg och bekostas med statsmedel.

Livsmedelskommissionen anser sig icke kunna närmare bedöma skäligheten av de utav lantbruksstyrelsen beräknade kostnaderna för varje kurs. Möjligen skulle utgifterna för instruktörer kunna beräknas något lägre än i föreliggande framställning, för den händelse hushållningssällskapen kunna ställa sina tjänstemän gratis till förfogande. I vilken utsträckning, detta kan ske, torde emellertid icke på förhand kunna avgöras. Det bör därför åvila lantbruksstyrelsen att övervaka, att sällskapen i görligaste mån begränsa kostnaderna för ifrågavarande kursverksamhet. För att få en mera enhetlig ledning av utbildningen utav arbetsreserver på olika områden bör vidare föreskrivas, att lantbruksstyrelsen skall bedriva ifrågavarande verksamhet i samråd med arbetsmarknadskommissionen.

Med hänsyn till vad i ärendet anförts har jag funnit mig böra i likhet med lantbruksstyrelsen och statens livsmedelskommission förorda, att staten påtager sig utgifterna för anordnande i beredskapssyfte av dels särskilda fortbildningskurser för mejeripersonal och dels utbildningskurser i mjölkning.

*Departements-
chefen.*

Kursverksamheten torde böra bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen föreslagit. Mot att för ifrågavarande kurser avses ett belopp av tillhopa (24,000 + 98,300 =) i runt tal 122,000 kronor synes intet vara att erinra.

Då igångsättandet snarast möjligt av kurser av förevarande slag är av icke ringa betydelse ur folkförsörjningssynpunkt, har Kungl. Maj:t förut denna dag på min föredragning beslutat att från det å förskottsstat under sjunde huvudtiteln till Engångsanskaffning av materiel för civilbefolkningens skydd m. m. uppförda förskottsanslaget till lantbruksstyrelsens förfogande ställa öfver ett belopp av 12,000 kronor för påbörjande av fortbildningskurser för mejeripersonal, dels ock ett belopp av 20,000 kronor för påbörjande i samråd med arbetsmarknadskommissionen och genom hushållningssällskapen av beredskapskurser i mjölkning. Vad beträffar fortbildningskurserna har Kungl. Maj:t föreskrivit, dels att till elever i dylika kurser skola antagas personer, vilka antingen varit anställda inom mejeriyrket eller ock kunna anses lämpade såsom biträden vid produkttillverkningen inom mejerierna, dels ock att bestämmelserna i kungörelsen den 19 december 1930 (nr 433) angående statsunderstöd till fortbildningskurser för mejeripersonal skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse beträffande ifrågavarande fortbildningskurser. I samband med medelsanvisningen till beredskapskurserna i mjölkning har Kungl. Maj:t förklarat sig förutsätta, att lantbruksstyrelsen med hänsyn särskilt till vad statskontoret anfört noggrant övervakar att vederbörande sällskap i görligaste mån begränsar kostnaderna för kurserna.

För fortsättande av ifrågavarande kursverksamhet samt för täckande av de från omförmälda förskottsanslag anvisade beloppen, tillhopa 32,000 kronor, torde å tilläggsstat för löpande budgetår böra äskas ett reservationsanslag av 122,000 kronor eller det belopp, som enligt vad förut nämnts beräknats erforderligt för verksamheten. Anslaget torde böra benämnas »Beredskapskurser i mjölkning m. m.».

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Beredskapskurser i mjölkning m. m.* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 122,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Richard Jobson.